

JOŠKO BARBIR, SONJA NEJAŠMIĆ*

PREVENCIJA ZLOUPORABE DROGA KAO PEDAGOŠKO-DIDAKTIČKI PROBLEM

Definicija pojave ovisnosti kao bolesti ne omogućava globalnom društvenom sustavu da teorijski i praktično reflektira svoje pogriješke, nego da upotrebom metode isključivanja umanjuje značaj i prirodu sukoba na relaciji s dinamičkim sustavima koji potiču ovisnička ponašanja, da taj sukob ne prikazuje u realnom svjetlu već da ga isključi kao vlastitu pogriješku i pravac percipiranja istinskoga problema usmjeri na posljedice – zlouporabu droga.

Dinamička kvaliteta koja podržava strukturu sustava osobe uzrokuje rascjep između potreba tehnoškopskoga društva globalnoga sustava i potrebe da osoba bude subjekt. U skladu se s tim nameće zaključak da se problemu sustava pojave ovisnosti treba pristupiti s motrišta razvojno – humanističke paradigme, odnosno preventivni kurikulum utemeljiti na postavkama konstruktivizma, jer se takvim pristupom mogu ostvariti preduvjeti za razumijevanje geneze i dinamike razvoja neovisničkih i ovisničkih struktura, situacija i ponašanja, kako s osobnoga, tako i sa socio-kulturnoga, ekonomskoga, tehnološkoga, psihološkoga i drugih motrišta.

Uporaba je droga kao pojava zasigurno izuzetak među društvenim pojavama i po snazi kojom danas zaokuplja svijet i po tome s koliko se različitih i međusobno suprotnih aspekata može promatrati, a da se za svaki pojedini može reći da je ispravan. Naime, možemo o njoj govoriti kao o sociološkom ili kulturalnom fenomenu, možemo ju sagledati s kriminološkoga i krivično-pravnoga aspekta, možemo na nju gledati kao na bolest, kao na psihološki, ali i pedagoški problem.

Svako je od ovih stajališta u određenoj suprotnosti s onim drugim, a ipak, gotovo se svi slažu s tim kako je to pojava protiv koje se treba boriti ili barem pokušati smanjiti populaciju koju ona obuhvaća.

Čak i u pristupu problemu, pa i u nastojanjima njegova rješavanja, svaki od ovih aspekata nudi neka svoja rješenja, koja ipak imaju zajednički cilj do kojega nastoje doći na potpuno različite načine.

Medicina će ovu pojavu proglasiti bolešću i pronalaziti će metode i načine njezina rješavanja unutar medicinske znanosti.

Za kriminalistiku je ovisnost kao pojava samo još jedan u nizu kriminogenih ponašanja koje valja rješavati represijom. Psihologija će uzroke, kao i načine rješavanja problema tražiti u strukturi ličnosti, dok će sociologija pak

* Mr. sc. Joško Barbir, mr. sc. Sonja Nejašmić, Visoka učiteljska škola Split

promatrati ukupnost socioloških promjena koje djeluju na to da ova pojava «ispliva na površinu».

Pojava je ovisnosti u velikom dijelu svijeta društveni problem broj jedan s visokom tendencijom rasta na svim Zemljinim meridijanima, međutim, još nitko nije uspio iznaći potpuno efikasan način kako se tomu suprotstaviti i protiv toga boriti.

Da bi se neka pojava mogla otkloniti, da bi joj se moglo efikasno suprotstaviti, potrebno je najprije naći parametre koji uvjetuju njezinu pojavnost, njezino nastajanje.

Pronalaženjem su se parametara koji objašnjavaju nastanak ove pojave do danas najviše bavili psiholozi i sociolozi koji su razvili niz teorijskih pristupa o razvoju fenomena ovisnosti i zlouporabe droga na posredan ili neposredan način. Pedagoški diskurs unutar kojega bi se fenomen ovisnosti i prevencije zlouporabe droga znanstveno tematizirao nije dovoljno razvijen, ni u nas niti u svijetu.

Danas u Hrvatskoj prema nekim procjenama postoji od 15 do 30 tisuća mladih koji redovno konzumiraju drogu, što je razina zemalja Zapadne Europe, a kada se govori o ovisnicima o heroinu ova je razina i nešto veća nego u tim zemljama.

Na hrvatskom ilegalnom tržištu, uz veliku dostupnost produkata kanabisa (marihuana, hašiš), heroína, kokaina, sve je dostupniji i amfetamin i njegovi derivati (ecstasy).

Ankete po školama (ESPAD, 1994.) i istraživanja («Ivo Pilar», 1998.), potvrdile su rast interesa mladeži za uzimanje droge i rast broja konzumenata među adolescentima. Do kraja školske izobrazbe preko 30% mladih će imati iskustva s uzimanjem ilegalne droge (u anketu nisu bili uključeni učenici izbačeni iz škole).¹ Svakako je podatak sam po sebi alarmantan radi kojega škola, učitelji, pedagozi nužno moraju krenuti u akciju, a ne samo pasivno promatrati.

Stvarajući i planirajući strategiju prevencije zlouporabe droga, odnosno određujući svrhu i ciljeve prevencije unutar sustava obrazovanja, kao da se zaboravilo na jednu vrlo važnu činjenicu. Naime, ciljevi su zadani striktno i posve određeno, ali su ostali nejasni putovi i način kako se oni mogu ostvariti, jer je sustav obrazovanja (i odgoja, prvenstveno), zapravo najnelinearniji i najdinamičniji sustav, s nepreglednim nizom povratnih veza. Sam je sustav uvjetovan velikim brojem parametara, tvoreći za sebe dugi niz međusobno povezanih sustava, a među njima i onih nad kojima apsolutno nema nikakvu kontrolu.

*Nikada jedan sustav, posebno dinamičan i otvoren sustav kakvi su pedagoški sustavi, nije prost zbroj funkcija podsustava-njegovih komponenti.*¹

Inicijalni su ulazi ovoga sustava određeni od strane globalnoga društvenog sustava, a strategija prevencije unutar toga mora pronaći izlaze koje može koristiti da bi mogla ostvarivati svoje zadaće, i sama u nemogućnosti da utječe na ulaze.

Društvene zajednice, klase, grupe, i pojedinci uvijek su postavljali odgoju i obrazovanju određene ciljeve i zadatke, nastojeći da obrazovno-odgojnu djelatnost organizuju tako, da je usmjere na maksimalno ostvarivanje. Cilj i zadaci odgoja uvijek su imali usmjeravajuću funkciju i snagu. Ljudi su uvijek željeli upravljati odgojem u tom smislu što su nastojali da unaprijed postavljeni ciljevi i zadaci budu maksimalno ostvareni. Uspijevali su u tome u onoj mjeri u kojoj su ovladali procesom obrazovanja i odgoja, onoliko koliko su poznavali taj proces i osiguravali one uvjete koji mogu doprinjeti ostvarivanju postavljenoga cilja i zadataka obrazovanja i odgoja.

Nikad u tome dosad nije postignut apsolutni i zadovoljavajući maksimum. Svaki korak koji je učinjen, svaka tekovina do koje se dolazilo u tom naporu vodila je ka većem stupnju upravljanja procesom obrazovanja i odgoja u odnosu na postojeći.¹

Osnovna je zadaća sustava obrazovanja po globalnom društvenom sustavu da održava statičke obrasce vrijednosti, odnosno, one koji u određenom vremenskom periodu odgovaraju globalnom sustavu.

Po svojoj je strukturi, obrazovni sustav, kruto određen i trom sustav, s formalno određenim pravilima za sve njegove činitelje, na prvi pogled vrlo statičan sustav. Međutim, unutar njega se događa, iz sekunde u sekundu, prava bura i kada ga se pogleda iznutra uviđa se da pored svih nastojanja da se održi u stanju mirovanja on zapravo neprestano pulsira.

Izuzev komunikacije s globalnim sustavom, koja je manje-više monotona i na neki način uvjetovana inicijalnim ulaznim parametrima, ovaj sustav ima vrlo razvijenu unutarnju komunikaciju, komunikaciju sa svojim činiteljima, i vjerojatno da njegove povratne veze određuju dobar dio njegovoga tijeka i razvoja.

Unutar sustava pronalazimo skupinu od nekoliko dinamičkih i nelinearnih sustava koje nije moguće izolirati, i koliko god to globalni sustav pokušavao, ne može se umanjiti značaj te komunikacije.

Razvojem sustava znanosti, komunikacije i tehnologije ovaj sustav sve više mijenja svoju svrhu i umjesto da bude najvjerniji čuvar statičkih obrazaca vrijednosti on se pretvara u njegovoga najvećeg neprijatelja, namjerno ili ne.

Ukoliko se razumije način djelovanja i komunikacija unutar sustava obrazovanja, utoliko ovaj apsurd i ne treba čuditi. Svaki obrazovni sustav djeluje u okruženju globalnoga društvenog sustava neprekidno komunicirajući s njim, primajući od njega informacije o oznakama statičkih obrazaca. Ali istovremeno, komunicirajući i s ostalim sustavima, manjim, koji ga okružuju i koji ga sačinjavaju, od kojih prima informacije koje su različitoga predznaka, kumulirajući na taj način dinamičku kvalitetu kojom utječe na mijenjanje globalnoga sustava. Ovaj se utjecaj može učiniti prespor ili nedjelotvoran, ali ako se sagledava u dužim vremenskim periodima onda se uočava sva njegova snaga.

Utječući na promjene sustav mijenja i sama sebe, uzrokujući na taj način i promjene kod manjih sustava u svom okruženju, stvarajući neprestani vrtlog

promjena. Strategija prevencije upravo i želi iskoristiti ovu sposobnost obrazovnog sustava da kvalitetno komunicira sa svojom okolinom, ne bi li na taj način došlo do ispunjenja zacrtanoga cilja. Međutim, ono što ostaje problematičnim je u konkretnom slučaju upravo komunikacija između strategije i obrazovanja.

Naime, u tim se komunikacijskim kanalima pojavljuje suviše buke da bi mogli funkcionirati. Osnovno što se je pokazalo kao nedostatak je premalo informacija o konkretnoj pojavi kojom sustav obrazovanja raspolaže, te stoga nije u stanju adekvatno, a ne samo afirmativno odrediti se prema problemu.

Problem u komunikaciji između ovih sustava nastaje upravo iz razloga što na prvoj hijerarhijskoj razini strategije, onoj koja je postavljena po birokratskoj strukturi, ne postoji jedinstveno mjerilo za problem, pa tako ni mjerilo u sustavu obrazovanja nije ujednačeno.

Druga se vrsta problema javlja između sustava obrazovanja i sustava koji ga čine jer ne postoji kvalitetna količina informacija koju je potrebno prenijeti, a osim toga radi smetnji u komunikaciji, koje mogu biti sasvim drugačije prirode, postoji mogućnost da se između sustava i osobe prekine bilo kakva komunikacija čiji prekid za posljedicu ima kidanje veza osobe sa statičkim vrijednosnim obrascima.

Ono što se očekuje od sustava obrazovanja nije njegovo djelovanje na sustav pojave ovisnosti same i njezinu strukturu ili vanjska obilježja, već djelovanje na strukturu sustava s kojim još uvijek postoji komunikacija. Ukoliko je ta komunikacija kvalitetna i održi se kao takva, utoliko je vrlo vjerojatno da će cilj biti ispunjen. Kažemo vrlo vjerojatno jer su osobe same po sebi nelinearni i dinamični sustavi koji održavaju komunikaciju s velikim brojem sustava, stoga je vrlo bitno u kolikoj će se mjeri obrazovni sustav nametnuti kao jedan od primarnih. Ova sposobnost nažalost svojim većim dijelom ne ovisi o samom sustavu obrazovanja, nego je znatno uvjetovana odnosom globalnoga društvenog sustava i manjih sustava kojima osoba pripada. Što je broj sustava oko osobe veći i njihovi kriteriji neujednačeniji to postoji veća mogućnost da se vrijednost parametra rizika poveća, a njegovim se povećanjem događa da osoba ispada iz faze.

Osim toga, na pojedinim razinama sustava obrazovanja nailazimo na čvrsto pridržavanje za statičke obrasce koje ne dopušta utjecanje dinamičke kvalitete što dovodi do problema u komunikaciji s manjim sustavima, a upravo je ta pojava i razlogom zašto sam sustav obrazovanja sporo djeluje na globalnu razinu.

Autoritarni sustav, kočeci potencijalne generatore napretka i razvoja, onemogućuje vlastiti razvoj, osuđuje se na zaostajanje pa čak i nazadovanje. Umjesto da prihvati nove saveznike usmjerene progresu, on stvara neprijatelje koje gura u regres i destrukciju. Trenutačni položaj škole i cjelokupnog društva, više-manje u svjetskim razmjerima, dobrim je dijelom rezultat njegove sputanosti izazvane nedjelotvornošću autoritarne strukture i odnosa u globalnom sustavu.¹

U segmentima u kojima je ovaj problem izraženiji i vrijednost parametra raste, nije rijetkost da obrazovni sustav na posredan način pripomogne formiranju strukture pojave ovisnosti.

Škola kakvu poznajemo u najvećem dijelu suvremenih obrazovnih sustava, primjer je netolerantnoj autoritativnosti, pa sve do autoritarnosti, utemeljenih odnosa. Dobro je dijete ono koje sjedi mirno, koje govori samo onda kada se to od njega očekuje, s neskrivenim elanom i radošću izvršava naloge odraslih, glasno se divi njihovoj mudrosti i doslovce ponavlja njihove riječi. Ono nikako ne radi po svojoj glavi, ne mudruje, ne sudi o onome o čemu pojma nema. Takav obrazac očekivanoga, idealnog ponašanja u školi neki učenici nikako ne mogu prihvatiti i po njemu se ravnati. Postaju buntovnici bez razloga, vječni oponenti, neposlušni, neprilagođeni, besprizorni, loši đaci. Oni koji vječno ratuju s autoritetima-učiteljima, profesorima, cijelom školom a kasnije često i s cjelokupnim društvom.¹

Prema nekim se od istraživanja upravo to i pokazalo kao jedan od faktora formiranja ove pojave.

Škola je središnja institucija nadležna za poticanje rasta i razvoja ličnosti, za razvoj bitnih kompetencija, za stjecanje znanja s ciljem spoznavanja istine o životnoj stvarnosti, o drugim ljudima, o sebi samome. Škola bi trebala jačati temeljne humane vrijednosti čovjeka, njegove sposobnosti spoznaje, njegovo kvalitetno integriranje u društvenu zajednicu (cilj očuvanje statičkoga obrasca, op.J.B.). Kao takva škola zauzima središnje mjesto u životu učenika. Dio je njihove svakidašnjice i stoga je bitno da učenici vole ići u školu, da ih oplemenjuje i usrećuje. U ovom smo istraživanju pokušali istražiti kakve stavove imaju srednjoškolci prema vlastitoj školi, kako ona izgleda iz njihove perspektive, te postoji li korelacija između stavova prema školi i rizičnih oblika ponašanja.

Dobiveni su rezultati poražavajući. Prihvatljivo zadovoljstvo školom iskazuje svega 3,6% učenika, dok je 26,8% učenika izrazito nezadovoljno svojom školom. Previsoku razinu straha od škole iskazuje čak 78,8% djevojaka i 67,5% mladića. Pretjerani negativni stav prema nastavnicima iskazuje 73,8% djevojaka i 71,2% mladića. Previsok osjećaj nekompetentnosti za školu iskazuje 52,7% učenika.¹

Klima prožeta anksioznošću, nepovjerenjem, u kojoj članovi grupe osjećaju bojazan da otkriju sebe, osjećaju sputanost u izražavanju misli i osjećaja, osjećaju strah da će naići na osudu, neodobravanje ili podsmijeh, veoma je demotivirajuća i blokira uspješnu komunikaciju.¹

Mnogi koji se bave problemom zlouporabe droga usredotočuju se na školski neuspjeh, smatrajući ga jednim od činitelja koji doprinosi stvaranju devijantnoga ponašanja osobe.

Razmatrajući problem s našeg gledišta, ne možemo se u potpunosti složiti s takvim stavom jer smatramo da je školski neuspjeh zapravo samo izravna posljedica nekvalitetne komunikacije sustava osobe sa sustavima koji ga okružuju, samim tim i sustavom obrazovanja.

Vrlo je teško definirati koji to uzroci dovode do prekida komunikacije među ovim sustavima, ali najčešće se to događa u vrijeme adolescencije, odnosno u vrijeme kada se kod osobe u najvećoj mjeri kumulira dinamička kvaliteta i počinje njezino otvoreno suprotstavljanje statičkim obrascima.

To i jest jedan od razloga zbog kojeg 'crne statistike' najviše pune upravo adolescenti i zbog čega ih strategija prevencije smatra rizičnom grupom. Na njihovo otvoreno suprotstavljanje, koje je posljedica dinamičnoga sustava promjena u njima samima, statični sustavi pokušavaju djelovati na način da ih umiruju, odnosno sprječavaju dinamiku, ne ulazeći u strukturu sustava osobe, već samo reagirajući na vanjska obilježja.

Sustav je obrazovanja nositelj prevencije (nažalost, u mnogim strategijama tome nije tako) i kao takav morao bi biti u stanju raspoznavati komunikacijske pogreške unutar sebe sama i naspram sustava s kojima je u vezi i koji ga čine. Međutim, čini se kao da on to nije u stanju činiti ili barem ne pravovremeno.

U novijim se sustavima strategije teži k tome da se obrazovanjem kao preventivnim modelom promiče i proklamira «zdrave stilove življenja» kao jedno od mogućih rješenja sprječavanja sustava osobe da se odvoje od mogućnosti uspostave novoga sustava.

Sadržaj koji se prezentira odvojen je od stvarnosti i po obrascu toga sadržaja zapravo ne funkcionira ni sam društveni globalni sustav koji je i osmislio taj sadržaj. Putem obrazovanja, osobama se nastoji nametnuti obrazac funkcioniranja i komunikacije s njihovom okolinom, ali one u svojoj okolini ne nailaze na podršku za prihvaćanje toga obrasca. Zar nije apsurdno da globalni društveni sustav nameće obrasce koji bi trebali postati trajna vrijednost, a sam ih u svom svakodnevnom komuniciranju s ostalim sustavima razbija i ne prihvaća?

Vrijednosti zdravih stilova življenja koje u ovom trenutku imaju veliki pozitivan predznak jednostavno se ne mogu održati kada globalni sustav za njih ne ostavlja prostor za uporište. U potrošačkom je mentalitetu globalnoga sustava vrlo teško ostvariti vjerodostojnost, pa makar i preko obrazovanja prezentirati takav sadržaj, jer i oni koji su zaduženi za njegovu prezentaciju ne ponašaju se u skladu s prezentiranim. Svi smo mi u svom životu susreli odgajatelja koji nam je zabranjivao pušenje, a sam bi zapalio cigaretu nakon što nam je rekao sve o štetnosti duhana. Vjerujem da je dobar dio nas slušao sadržaje koji govore o štetnosti alkohola, a već smo u sljedećem momentu slušali o vinu kao o kulturnoj vrijednosti. Ovakvih primjera, sve do cijeloga spektra propagandnih poruka sa svrhom veličanja loših navika i nezdravih stilova življenja, ima napretek, a svi su oni u funkciji održanja globalnoga sustava. Kada stvari sagledamo na takav način s pravom se možemo zapitati koja je korist od takve vrste sadržaja i od takvoga odnosa prema prevenciji.

Ovakva je vrsta komunikacije između sustava obrazovanja i sustava osobnosti komunikacija u kojoj se umjesto povjerenja razvija nepovjerenje osobe prema sustavu obrazovanja i globalnom sustavu uopće, što je i te kako dobar razlog za poremećaj u komunikaciji.

Budući da je obrazovanje poprilično spor sustav, osoba brže i jednostavnije komunicira s ostalim dinamičnijim sustavima, a ti sustavi funkcioniraju uglavnom u suprotnosti s proklamiranim stavovima «zdravih stilova življenja» i svojim primjerima bivaju uzor u formiranju ponašanja i komuniciranja sustavima osobnosti. U takvom okruženju osoba naprosto vrlo teško prihvaća modele prevencije, a gotovo je nemoguće utvrditi koji od utjecaja, koja vrsta komunikacije i s kojim sustavom iz okruženja ima presudan utjecaj.

U društvu tehnokracije, modernističkoga poimanja čovjeka i svijeta, jednostavno nije moguće obuzdati sustav pojave ovisnosti, jer takvom pristupu nije poznat odnos čovjek-čovjek, a tehnika, znanost i stil življenja na kojem se takav poredak zasniva, ne mogu proniknuti u ovu vrstu odnosa. Odnos čovjek-čovjek ostaje na razini individualne emocionalne sfere, za koju se danas jednostavno 'nema vremena'.

Doživljavajući čovjeka kao objekt, lišen odnosa čovječnosti, modernistički pristup na isti način formira svoje modele strategije prevencije, uvažavajući one društvene vrijednosti relevantne isključivo za vlastito egzistiranje. Iz ovakve činjenice i proizlazi definicija pojave ovisnosti kao bolesti i samim tim i određenje ciljeva i zadataka preventivnoga kurikuluma, ako on uopće i postoji.

Na ovakav način određen problem ne ostavlja prostor za ozbiljan preventivni rad, a još manje za određivanje temeljnih vrijednosti društva koje bi se morale ugraditi u temelje preventivnoga kurikuluma.

Sustavi su strategija isključivo reaktivni (ne posjeduju sposobnost preventivnoga) i radi toga je njihovo djelovanje izolirano, uglavnom na one osobe koje se već nalaze unutar sustava pojave ovisnosti.

U skladu se s tim nameće kao nužno problemu sustava pojave ovisnosti pristupiti s pozicija razvojno humanističke paradigme, odnosno utemeljenje preventivnoga kurikuluma s konstruktivističkih pozicija, jer samo se takvim pristupom ostvaruje osnovni preduvjet razumijevanja postanka sustava pojave ovisnosti, a odnos se prema čovjeku pomiče s pozicije objekta ka poziciji subjekta.

Rezultati brojnih istraživanja upućuju na to da se diskontinuitet školskog i izvanškolskog iskustva učenika sve više povećava. Znanja stečena u školi i u životnim situacijama postaju sve više razdvojene cjeline. Djeca sve teže uspostavljaju smislenu vezu između onog što ih uče u školi i životnih problema. Čak i učenici koji postižu solidne školske ocjene imaju teškoće u primjeni znanja u rješavanju realnih životnih problema (Yager, 1991.). S pravom se zaključuje da način na koji učenici uče nije primjeren životnim potrebama suvremenog svijeta. To su samo neki od razloga nezadovoljstva rezultatima školovanja zbog kojih konstruktivistička teorija posljednjih dekada ovog stoljeća izaziva sve veću pozornost znanstvenika u području obrazovanja. Ona razvija nove poglede kako na prirodu procesa učenja, na teoriju curriculuma tako i na teorijsko utemeljenje nastavnog procesa.

Konstruktivistički didaktički kredo glasi – to kako učenici uče važnije je od toga kako učitelj poučava. Ta promjena baca novo svjetlo na didaktičku teoriju i zahtijeva njenu temeljitu rekonstrukciju s motrišta revizije pojmova znanja, učenja, poučavanja i sl.¹

Naravno, nužno je da globalni društveni sustav na istim principima prihvati pravila ponašanja unutar svoje strukture, omogućujući i uvažavajući aktivno sudjelovanje svih svojih dijelova u stvaranju i konstruiranju zbilje.

Sve više raste stručna i javna svijest o važnosti preventivnog djelovanja. Međutim, izrada preventivnih programa zahtijeva interdisciplinarni pristup i ekspertna znanja. Većina programa koji se danas koriste nisu izrađeni na taj način i dvojbene su kvalitete. Fokusiranje na preventivne programe i strategije djelovanja u prevenciji zlouporabe droga stoga ne daje automatski i garancije da će ciljevi prevencije zlouporabe droga biti dostignuti. Nepovezani sa životom, parcijalni, izolirani i nekontinuirani programi prevencije zlouporabe droga ne osposobljavaju izvođače preventivnih programa za funkcionalno djelovanje jer ne vode stvaranju aktivnih znanja koje pojedini subjekti mogu primijeniti u stvarnoj situaciji rada sa djecom i mladima. Stoga je nužno umrežavanje programa u kulturnu i socijalnu komunikacijsku strukturu zajednice unutar koje se ostvaruje preventivno djelovanje u kurikulumskom ciklusu: ispitivanje potreba, motiviranje, stjecanje aktivnih znanja, preventivno djelovanje, horizontalna i vertikalna razmjena znanja, evaluacija postignuća i razvoj novih potreba. Na taj se način subjekti preventivnog djelovanja ne osjećaju izoliranima već svoje motivacije, napore i stečena iskustva dijele s ostalim subjektima s kojima zajedno čine cjelinu.

Dakle, u pitanju je kvaliteta preventivnih programa, i to prije svega na teorijsko-metodološkoj odnosno koncepcijskoj, a tek sekundarno na provedbenoj razini. Ukratko, neadekvatni programi i strategije prevencije zlouporabe droga ne rezultiraju učinkovitim provedbom.

Provedba programa prevencije najčešće se temelji na skolariziranim modelima i oblicima poput «predavanja» za nastavnike, roditelje i učenike. Takva predavanja djeca i mladi doživljavaju kao dio autoritarnog pritiska «odraslih» na vlastiti stil življenja, skolarizirani sadržaj koji nema puno veze s njihovim životom, pritisak na svoju supkulturu, a to nerijetko izaziva pasivan otpor – isključenost. Upravo je ta isključenost, s jedne strane, pokazatelj nekvalitete preventivnog djelovanja, a s druge strane, upućuje djecu i mlade na «istraživanje» proskribiranog svijeta, na znatiželjom usmjerena rizična ponašanja.

Dinamička kvaliteta koja podržava strukturu sustava osobe upravo i daje onu osnovnu karakteristiku te osobe i uzrokuje rascjep između potreba tehnokratskoga društva globalnoga sustava i potrebe da se sustav osobe osjeća kao subjekt, odnosno njegove potrebe da djeluje i postoji unutar razvojno humanističke paradigme koja u daleko većoj mjeri osigurava odnos čovječnosti.

Ovaj pomak osigurava i pomak u kriterijima za evaluaciju društvenih vrijednosti.

Ono što se postavlja kao primarno pri utemeljenju preventivnoga kurikulumu upravo je određenje ciljeva odnosno potreba društva u najširem smislu kako bi se što je moguće više suzbilo formiranje sustava pojave ovisnosti. Određenjem ciljeva preventivnoga kurikulumu koji neće biti bazirani na postojećim odrednicama i za sada jednim definicijama otvara se mogućnost razumijevanja sustava pojave ovisnosti, a samim time i njegovoga zaustavljanja.

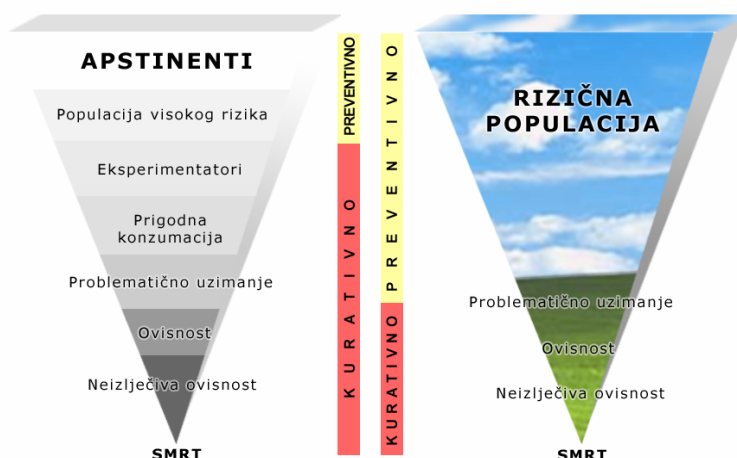
Razvojno humanistički pristup upravo omogućuje humanizaciju odnosa sustava osobe i globalnoga sustava, a ta je humanizacija vrlo vjerojatno i ključ rješenja nastale situacije

Za razliku od materijalističkih vrijednosti kojima se prioritet daje ekonomskoj i političkoj stabilnosti društva, postmaterijalističke vrijednosti prioritet stavljaju na humanizaciju ljudskog okoliša, odnosno refleksiji društvenih ciljeva koja se na individualnome planu psiholoških potreba artikuliraju kao različiti životni i socio-kulturni stilovi.

Uvažavajući suvremena teorijska polazišta u shvaćanju fenomena zlorabe droga u sklopu konstruktivističke, odnosno razvojno-humanističke paradigme, polazimo od **temeljne hipoteze** da se na ekspanziju zlorabe droga u modernom društvu, posebice urbanim zajednicama, ne može uspješno djelovati isključivo ili pretežito reaktivnim (kurativnim i represivnim) programima i strategijama djelovanjem. U tome kontekstu poznati **model**

obrnute piramide pojmovima **apstinenata** i **populacije visokog rizika** unosi zabludu **jer stvara privid** da se populacijom apstinenata treba baviti sekundarno.

Polazeći od socio-konstruktivističke teze – *svaki je ovisnik jednom bio apstinent*, a sukladno tome, *svaki «apstinent» može postati ovisnik*, ovaj se pristup bazira na konstruktivističkom modelu prevencije zlouporabe droga.

Konstruktivistički model prevencije zlouporabe droga uvažava sljedeća načela: pluralizam, modularnost, ekonomičnosti i racionalnosti, sustavnost, kontinuiranost, otvorenost, razvojnost, potpunu dostupnost, individualizaciju i personalizaciju.

Konstruktivistički model prevencije zlouporabe droga uvažava načelo pluralizma rizične populacije u razvoju sociokulturnih identiteta, životnih stilova, ali i promicanja napora zajednice u razvoju kvalitete življenja. Uvažavanje ovih načela znači da model prevencije respektira raznolikost korisnika, njihove interese, stavove, motivacije i vrijednosne orijentacije. Primjena ovog modela sastavni je dio institucionaliziranih, formalnih i neformalnih socijalnih akcija zajednice za poboljšanje kvalitete življenja. U tome smislu konstruktivistički model prevencije zlouporabe droga osniva se na istraživanju i uvažavanju socio-kulturnih, generacijskih i drugih kodova.

LITERATURA

- Berger, Luckmann: Socijalna konstrukcija zbilje, Naprijed, Zagreb, 1992.
 Bezinović, P.: Analiza korištenja sredstava ovisnosti među učenicima srednjih škola u Primorsko Goranskoj Županiji, 1998/99.
 Bratanić, M.: Paradoks odgoja, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1996.
 Bruner, J.: Kultura obrazovanja, EDUCA, Zagreb, 2000.
 Danilović, M.: Porodica i maloljetnička delikvencija, Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1986.
 Erikson, E.: Identity: Youth and Crisis, London: Faber 1968, Etzioni, Sociological Reader in Complex Organization, New York, 1969.
 Foucault, M.: Historija ludila u doba klasicizma, Nolit, Beograd, 1980.
 Foucault, M.: Nadzor i kazna, Informator, Zagreb, 1994.
 Foucault, M.: Predavanja, Bratstvo jedinstvo, Novi Sad, 1990.

- Foucault, M.: Znanje i moć, Globus, Zagreb 1994.
- Glasser, W.: Teorija kontrole, Alinea, Zagreb, 1997.
- Habermas, J.: Filozofski diskurs moderne, Globus, Zagreb, 1988.
- Habermas, J.: Prilog rekonstrukciji istorijskog materijalizma, Veselin Masleša
- Habermas, J.: Problemi legitimacije u kasnom kapitalizmu, Naprijed, Zagreb
- Janković, J.: Loši đaci genijalci, Alinea, Zagreb, 1996.
- Lalić, D. i dr.: Narkomani: smrtopisi, Alinea, Zagreb, 1997.
- Lavrnja, I.: Poglavlja iz didaktike, Pedagoški fakultet Rijeka, 1996.
- Marsh, C.J.: Kurikulum, Educa, Zagreb, 1992.
- Mead, G. H.: Mind, self and society, The University of Chicago Press, Chicago, 1955.
- Mijatović, A.: Kurikulum kao okosnica osuvremenjavanja obrazovanja, u zborniku Pedagogija i hrvatsko školstvo – jučer i danas za sutra, HPKZ, Zagreb, 1966.
- Mušanović, M.: Konstruktivistička paradigma kvalitete osnovnog obrazovanju, Zbornik radova : Kvaliteta u odgoju i obrazovanju, Pedagoški fakultet Rijeka, Rijeka, 1998.
- Mušanović, M.: Zbornik radova: Didaktični in metodični vidiki nadaljnog razvoja izobražavanja, Pedagoški fakultet Maribor, Maribor, 2000.
- Parsons, T.: Social structure and personality, The free Press of Glencoe, New York, 1964.
- Pastuović, N.: Obrazovni ciklus, Zagreb, 1978.
- Piaget, J.: The moral judgment of the child, Routledge Kegan & Paul, London, 1960.
- Poljak, V.: Didaktičke inovacije i pedagoška reforma škole, Školske novine, Zagreb, 1984.
- Potkonjak, N.: Metodološki problemi sustavskih proučavanja u pedagogiji, Prosveta, Beograd, 1982.
- Rozsak, T.: Kontrakultura, Naprijed, Zagreb, 1978.
- Toffler, A.: Šok budućnosti, Otokar Keršovani, Rijeka, 1975.
- Vasilj, M.: Kurikulum tehničke kulture u elementarnom obrazovanju, Sveučilište u Rijeci Pedagoški fakultet, Rijeka, 1 997.
- Vujić, V.: Sustav vrijednosti i odgoja, Školske Novine, Zagreb, 1987.
- Wolfgang, Klafki, i drugi : Didaktičke teorije, Educa, Zagreb, 1992.
- XXX: IZVJEŠĆE Europski centar za nadzor droga i ovisnosti EMCDDA (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction
- XXX: Prijedlog nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga u RH, Vladina komisija za suzbijanje zlouporabe droga RH, Zagreb 16.06.1995.
- XXX: Proturječja suvremenog obrazovanja-ogledi iz sociologije obrazovanja, Radna zajednica RSSO, Zagreb, 1986.
- XXX: Zaključna analiza stanja zlouporabe droga u Hrvatskoj,-Vladina komisija za suzbijanje zlouporabe droga RH, 1999.

SUMMARY

Defining drug abuse as illness prevents global social systems to produce theoretical and practical reflections of its mistakes. It only enables those systems to use exclusion method to diminish the importance and nature of conflict between dynamic systems which encourage addictive behaviors and display that conflict in wrong way. Furthermore, the intention is to hide the system's errors and to turn the focus of perception of the real problem to consequences – the drug abuse.

Inner personal dynamic is the cause of the breach between the needs of organized technocratic society and the person's strive to be a subject. In accordance with that we can establish a conclusion about humanistic approach to drug abuse. Theoretical understanding of various aspects of genesis, dynamics of development of user's and nonuser's structures, situations and behaviors are fundamental prerequisites for development of drug abuse prevention curriculum.

Primljeno 10. studenoga 2004.

.